

PRIMJENA SNOVA U GRUPNOJ ANALIZI

(prikaz slučaja)

/ USE OF DREAMS IN GROUP ANALYSIS

(case report)

Begovac, B., Grgić, V. i Begovac, I.

SAŽETAK / SUMMARY:

Autori u radu daju opsežan klinički prikaz primjene snova u grupnoj analizi. Klinički materijal pripada analitičkoj grupi koju vodi prva autorica rada. Snovi predstavljaju kraljevski put u nespvesno. U ovom radu stavlja se naglasak na snove koji imaju, prema mišljenju autora, više grupni karakter. Prikazana grupa ima razvijenu koherenciju i grupnu empatiju i sukladno tome članovi grupe imaju kapacitet za dijeljenje intimnih sadržaja. U trenutku paralelne pripreme za separaciju, odnosno izlazak jednog člana i ulaska novog, u grupi se, prema mišljenju autora, stvara prostor za dijeljenje grupnih snova tipičnih za ulazak u grupu i za pripremu za separaciju. Ti snovi znatno obogaćuju grupni rad i stvaraju mogućnost za dublju komunikaciju uz razvijenu mrežu odnosa (matriks).

/ This article presents clinical vignettes that show the use of dreams in group analysis. Clinical material belongs to the analytic group conducted by the first author. Dreams are the royal road to the unconscious. In this paper there is an emphasis on group dreams. The group presented has a developed coherency and group empathy, and therefore group members have a capacity to share intimate contents. During the time of parallel processes within the group – preparation for separation i.e. agreed termination of group therapy for one member and entering the group for another member, there was, in author's opinion, a group climate for sharing group dreams which were typical for entering a group and preparation for separation. Those dreams significantly enriched the group's work creating a possibility for deeper vertical communication through developed network of relationships (matrix).

KLJUČNE RIJEČI / KEYWORDS:

analitička grupa / *analytic group*, snovi / *dreams*, grupni snovi / *group dreams*, iznošenje snova u grupi / *dream-telling in the group*.

Branka Begovac – primarijus, specijalist psihijatar, subspecijalist psihoterapije, grupna analitičarka, u edukaciji za supervizora, članica Instituta za grupnu analizu – zaposlena u KBC-u Zagreb, Klinici za psihološku medicinu – kontakt: Kišpatičeva 12, Zagreb; mob.: 099/6876 191; e-mail: bbegovac@gmail.com

Vesna Grgić – dr. med., specijalist psihijatar, subspecijalist psihoterapije, grupna analitičarka, članica Instituta za grupnu analizu – zaposlena u KBC-u Zagreb, Klinici za psihološku medicinu

Ivan Begovac – primarijus, docent, specijalist psihijatar, subspecijalist dječje i adolescentne psihijatrije i psihoterapije, pročelnik Zavoda za dječju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapiju, grupni analitičar, član Instituta za grupnu analizu – zaposlen u kumulativnom zvanju u KBC-u Zagreb, Klinici za psihološku medicinu i na Medicinskom fakultetu Sveučilišta Zagreb

Branka Begovac – *Psychiatrist, Psychotherapist Department of Psychological Medicine, University Hospital Centre Zagreb, Kišpatičeva 12, 10000 Zagreb, Croatia.*

Vesna Grgić – *Psychiatrist, Psychotherapist Department of Psychological Medicine, University Hospital Centre Zagreb, Kišpatičeva 12, 10000 Zagreb, Croatia.*

Ivan Begovac – *Psychiatrist, Psychotherapist, Department of Psychological Medicine, University Hospital Centre Zagreb, Kišpatičeva 12, 10000 Zagreb, Croatia.*

UVOD

Autori u radu ističu specifičnost primjene snova u grupnoanalitičkoj situaciji, posebno u radu s „grupnim snovima“ (1, 2, 3, 4, 5). Klinički materijal prikazan u vinjetama koje slijede pripada analitičkoj grupi koju vodi prva autorica rada.

Snovi kao i slobodne asocijacije u psychoanalizi otkrivaju nesusjesno (6, 7). Razlikujemo manifestni i latentni sadržaj sna. Manifestni sadržaj sna proizvod je rada sna s funkcijom izokretanja nesusjesnog materijala putem cenzure neprihvatljivih nesusjesnih želja. Rad sna djeluje putem *sažima-*

nja (manifestni san ima manje sadržaja nego latentni, odnosno on je neka vrsta skraćenog prijevoda latentnog sna, jedan manifestni element istodobno odgovara većem broju latentnih elemenata), *premještanja* (npr. bitan sadržaj latentnog sna prikazuje se kao nebitan u manifestnom, premještanje je najjače sredstvo cenzure sna), *pretvaranja misli u sliku, odnosno putem regresije sa sekundarnog na primarni proces mišljenja* (skrivenne misli izražene rečenicama pretvaraju se u osjetne slike najčešće vizualnog karaktera), *zamjene suprotnošću* (npr. penjanje uz stepenice može značiti i silaženje, ulaženje u vodu može znači-

ti izlaženje, rađanje, izraženo obrtanje obično je odraz pretežno seksualnih želja) i *sekundarne obrade* (služi povezivanju logički nepovezivih prvih rezultata rada sna u svrhu stvaranja prividne cjeline, prema potrebi dodajući umetke, odnosno manifestan san nije povezana cjelina i ne treba ga tako promatrati). Više snova u jednoj noći često ima isto značenje i pokazuje trud da se jedan podražaj koji se sve više nameće što bolje savlada. Nešto što potječe iz našeg svjesnog života i ima njegove odlike, poznato kao ostaci dana, spaja se s nečim drugim, iz sfere nespješnoga da bi se stvorio san. Između tih dvaju dijelova obavlja se rad sna. Utjecaj nespješnoga na ostatke dana povezan je s regresijom. Psihičku energiju za stvaranje sna daje nespješna želja. Uz pomoć manifestnog sadržaja sna traga se za latentnim značenjem primjenom slobodnih asocijacija. Slobodne asocijacije ključ su za tumačenje snova, jer ono što bi sanjač htio ukloniti bez iznimke se pokazuje kao najvažnije za pronalaženje nespješnoga, odnosno san je nepristupačan razumijevanju bez tumačenja sanjača (6, 7). Friedman (8) naglašava projektivnu i evakuacijsku funkciju sna, odnosno u snu se ustrašni/eks-citirajući sadržaji projiciraju u „ne ja objekt“ u snu. Prema Pinesu (9) snovi nisu samo intrapsihički fenomen nego i nastojanje organizacije i koherencije

u međuodnosu. Iznošenje sna događaj je karakteriziran kompleksnim odnosom između sanjača i slušača (jednog ili više njih), odnosno postoji jasna distinkcija između sna kao privatnog događaja sanjača i pričanja snova kao interpersonalnog događaja.

U grupnoj analizi drugačije se pristupa analizi sna nego u psihoanalizi i psihanalitičkoj psihoterapiji. On se promatra kao i svaki drugi grupni materijal i više se analizira u svjetlu situacije „ovdje i sada“. Stoga je primjerenije reći da se san u grupnoj analizi primjenjuje, odnosno da se s njim radi (5, 10). U grupnoj analizi, koja predstavlja grupnu situaciju, teže se dolazi do latentnog značenja sna, međutim razvijene grupe mogu pomoći sanjaču da dođe barem dijelom i do latentnih misli sna, posebno onih koje imaju transferni sadržaj (10).

U grupnom radu sa snovima prema Foulkesu (5) razlikuju se „grupni snovi“ od „individualnih snova“ sanjača. Grupni su snovi oni u kojima se pojavljuje bilo koja grupa: terapijska grupa, grupa s posla ili obiteljska grupa. Grupni su snovi, kako navodi Foulkes, oblik komunikacije koja je važna, a odnosi se na aktualnu interpersonalnu dinamiku u grupi, na voditelja ili daje uvide u nespješne otpore. Individualni su snovi oni koji se odnose na intimne doživljaje sanjača i koji su izrazito osobni.

Svaki san ispričan u grupi pripada cijeloj grupi i treba ostaviti grupi da ga analizira. San koji sanjač donosi u grupu često oslikava osobnu situaciju sanjača, osobito terapijsku transfernu situaciju, odnosno nesvjesne refleksije na zbivanja u grupi (5). Mnogi autori ističući važnost manifestnog sadržaja sna ispričanog u grupi i grupnog rada sa snovima (1) koji je dio grupnog procesa (4, 11). O važnosti snova u grupi u raznim fazama rada grupe, posebice u fazi pripreme za izlazak člana, autori ovog rada pisali su i na drugom mjestu (12). Prema Friedmanu (8), pet je koraka u radu sa snovima u grupi:

1. slušanje sna;
2. asocijacije članova na san uz svjesnost svakog člana o vlastitim emocijama, tzv „grupni emocionalni *echo*“;
3. razmišljanje o interpersonalnim aspektima sna (što san/sanjač govori o terapeutu/članovima grupe/grupi u cjelini; kako priča sna uključuje emocije grupe);
4. pokušati razumjeti nesvjesno značenje sna za grupu prije nego za pojedinog sanjača;
5. oblikovanje poruke sna za grupu kao cjelinu.

Isti autor naglašava jedinstvenost svakog „materijala“ koji sanjač donosi u grupi te da su u snu koji se donosi

grupi prisutne sve razine komunikacije (aktualna, transferna, projekтивna i primordijalna) i one oblikuju priču sanjača (9, 13). Svako izlaganje sna dovodi sanjača u ekstremno vulnerabilnu poziciju unutar grupe. Često jedino kontejnirajući prostor terapije čini uopće mogućim da se san, koji sadržava mnogo nesvjesne anksioznosti i ekscitacije, uopće zapamti. Kontejniranje sanjača u grupi mnogo je teže nego u zaštićenom dijadnom terapijskom odnosu (8). Pričanje sna u grupi zahtjev je grupi da pomogne procesuirati poteškoće sanjača kroz emocionalni „echo“, ali i nastojanje sanjača da uđe u dublji odnos s članovima grupe dijeleći osjećaje (9). Prema Neriju (9) pričanje snova stvara potencijalni prostor u kojem može početi socijalni kontakt.

Analitička grupa iz koje slijede vinjete ima svoju četverogodišnju povijest s frekvencijom seansi dvaput na tjedan u trajanju od 90 minuta u popodnevnom terminu.

Razdoblje koje obuhvaćaju vinjete jest kraj četvrte godina rada kad je koherencija grupe razvijena, te su članovi sposobni dijeliti svoje intimne sadržaje u okruženju razvijenog povjerenja (8, 9, 10, 11, 12). Nakon ljetne stanke dva člana izrazila su želju za postupnim izlaskom iz grupe i jedan od njih postupno se počeo pripremati za izlazak, a drugi odgodio izlazak za neko buduće raz-

doblje zbog otvaranja nekih novih konflikata i sadržaja. U trima vinjetama prikazani su dijelovi iz nekoliko gotovo uzastopnih seansi neposredno nakon dvotjedne novogodišnje stanke nakon koje je novi član, koji je neposredno prije ulaska u grupu bio na psihoanalitičkoj psihoterapiji kod drugog autora rada, ušao u grupu. U razdoblju iz kojeg potječu vinjete u grupi je sedam članova: *Božo*, koji je član od osnutka grupe, *Petar*, koji je ušao u grupu pola godine nakon Bože, *Igor*, s participacijom od tri godine, *Marta*, dvije i pol godine, *Milena*, približno godinu i pol, *Marija*, nešto više od godinu dana, i *Antonio*, koji je tek ušao u grupu. Raspon dobi članova jest od 24 do 42 godine, pri čemu dominiraju članovi mlađe životne dobi. Svi su članovi visokoobrazovani, sa završenim fakultetima i zaposleni, osim Milene i Bože koji studiraju. Svi imaju ili su imali određenih problema u formiranju emocionalnih veza, nijedan član nema dijete niti je u braku, aktualno pola od njihova broja ima partnera/partnericu. Psihičke smetnje kod članova neurotskog su karaktera, osim kod Bože koji je najregresivniji član s izrazitim problemima iz dijadnog odnosa s majkom.

Prema mišljenju autora, specifična grupna situacija zbog pripreme jednog člana (Petra) za izlazak, odnosno separaciju, odustajanje od izlaska drugoga (Igora) te ulazak novog člana (Antonija)

stvorili su posebnu grupnu dinamiku i potaknuli svakog člana grupe, uključujući i izrazito šutljivog najregresivnijeg člana grupe (Božu), na iznošenje snova, prema mišljenju autora, više grupnog karaktera. Milena je jedina članica koja u tom razdoblju nije donijela snove, jer je vrlo rijetko bila prisutna zbog početka studiranja. Razvijeni matriks grupe, sposobnost za konfrontaciju u okruženju povjerenja i grupna empatija uvjetovali su, prema mišljenju autora, bogatstvo snova (8, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 17).

PRIKAZ I RASPRAVA

Slijede tri vinjete sa snovima.

Vinjeta 1. Petrov san – član koji se priprema za izlazak

Ponedjeljak. Prva seansa nakon dvotjedne novogodišnje stanke (ukupno 260. seansa grupe) i prva seansa za novog člana Antonija. Prisuti su svi osim Bože i Milene.

Prije kraja seanse Petar, na upit Marte kako se osjeća, prepričava san. Navodi da tijekom protekla dva tjedna stanke nije dobro spavao. San je sanjao noć prije ove seansu.

Petar: „Prvo stojim na trgu s lijepim plakat koji sam izradio s tekstom ‚Sretan Božić i Nova godina‘. Plakat je pun po-

grešaka i svi to vide. Strah me.... Zatim ležim s Milenom na krevetu na bijelim plahnama, iznad nje nadvila se doktorica koja se smješka. I na kraju sna vidim Igora, koji je u bijeloj majici, mršaviji, koji kreće povraćati i onda odlazi u liku pankera...”

Asocijacije na san: Nakon prepričanog sna Petar navodi asocijacije na ostatke dana koji su se mogli uvući u san. Navodi kako je pogriješio nešto na poslu, pa kako je sam izabrao film „Philadelphia“ i poslije filma razmišljao kako to da je izabrao baš taj film koji govori o AIDS-u. Objašnjava novom članu da ima spolno prenosivu bolest koju je dobio od djevojke. Prvi put navodi da članica Milena gestama nalikuje njegovoj djevojci. Prema Igorovim asocijacijama prva scena govori o strahovima s kojima je Petar ušao u grupu. Petar navodi da je danas došao s lošim osjećajem u grupu i da mu je sada još gore. Antonio ga pita zašto uopće izlazi iz grupe, a Petar mu odgovara da misli da je već dulje vrijeme dobro i da mu je dovoljno terapije. Antonio je ugodno iznenađen sposobnošću da netko završava terapiju, da osjeća da ju može završiti. Petar zatim navodi da mu je bilo krivo kad je Igor odustao od izlaska i kako bi ona osoba u bijeloj majici kakvu on ima zapravo mogao biti on sam jer je on mršaviji od Igora, on koji izlazi iz grupe. Igor navodi da on u grupi još uvijek čuva

svoje mjesto. Petar se slaže da bi mu bilo lakše kad bi izašli zajedno. Marija pita Petra hoće li odustati od izlaska, a on nijeće. Onaj panker na kraju sna Mariju asocira na to da je on možda Petrov nezreli prijatelj kojeg je znao spominjati. Vrijeme seanse istječe i terapeut je zaokružuje.

T: „Kao da su cijeli san i ova dva tjedna bili vaša generalna proba izlaska iz grupe, pri čemu su u snu prisutna vama važna dva člana grupe, Milena i Igor... ali možemo san elaborirati i na sljedećoj seansi, prepun je, a nismo imali dovoljno vremena za analizu.“

Komentar na Petrov san: U prikazanom dijelu seanse možemo prepoznati kako je dvotjedna stanica djelovala na Petra. Petar koji se priprema za izlazak iz grupe donosi san koji sažeto predstavlja njegov put kroz grupu. Petar je došao u grupu zbog problema iz kruga socijalne fobije. U prvom dijelu sna on vrlo simbolično ocrtava svoj ulazak u grupu (strah od rujanja na javnom mjestu, trgu, punom ljudi). U drugom dijelu sna pojavljuje se članica Milena kao transferna figura Petrove djevojke s kojom je on sklopio vezu tijekom grupe. Ujedno ta kompleksna scena sna simbolizira osnovnu konfliktnu situaciju na kojoj su Petar i grupa radili i rade, odnosno složenost Petrova odnosa s djevojkom koja mu je, ne znajući, prenijela ozbiljnu bolest. U toj

sceni prisutna je bijela plahta kao simbolizacija bolnice i sam terapeut koji se smiješi kao vid potpore. U trećoj sceni vidi se Petrova borba i strah od separacije koju izražava kroz člana s kojim je najviše u grupi povezan (Igora) i koji transferno dijelom predstavlja likove nekoliko njegovih prijatelja. Vidljivo je i Petrovo razmišljanje o tome: „Koliko sam napravio u grupi? Koliko uspješno izlazim iz grupe?“

Vinjeta 2 – Igorov i Marijin san

Igorov san

Srijeda. Prisutni svi osim Bože i Milene.

Na početku Petar navodi da je bolje te navodi asocijacije na san iz prošle seanse zaključujući sam da govori o njegovoj pripremi za izlazak. Terapeutkinja naglašava koliko je važno da se takvi snovi analiziraju u fazi pripreme za izlazak/separaciju i daje cjelovitu interpretaciju sna.

T: „Nakon svih asocijacija koje ste čuli u grupi čini se kao da san govori o Petrovu tijeku terapije u malom. Na početku sanjate sebe kakvi ste ušli u grupu, sa simptomima socijalne fobije, zatim ležite na krevetu, s bijelim plahtama s Milenom koju odmah povezujete sa svojom djevojkom, a doktorica, ja, sam iznad vas i smješkam se. To može asociirati na problem sa zaraznom bolešću,

oko čega je grupa u posljednje vrijeme dosta radila. Zatim sanjate člana s kojim ste najviše povezani, Igora, koji je trebao izaći s vama, ali je odustao... pa se on zapravo pretvara u vas i zatim u nezrelog pankera, kao vaš osjećaj nesigurnosti u vezi s time koliko ste u grupi odradili.“

Petar sumira da je to njegov prvi pravi san o grupi, da je znao sanjati neke elemente, prostor koji bi asociirao na grupu, ali sada prvi put sanja grupu.

Nakon toga Igor donosi san u kojem ujedno dolazi do izražaja snažna povezanost s terapeutom, odnosno izraženi vertikalni transfer.

Igor: „U četvrtak, petak pri kraju stanke sanjao sam da je ponedjeljak i da moram završiti studij medicine do srijede (odmah sam asocijativno povezo da su seanse ponedjeljkom i srijedom). Mentorica mi je dr. X. (doktorica koja mu propisuje psihofarmake) ... i zbunjen sam, imam nečiji diplomski. Razmišljam kako ću ja to stići. I dolazi srijeda i ja shvaćam da to neću stići. Motaju se mnogobrojni studenti i nešto mi komentiraju, ali zapravo mi ne žele pomoći. Između tih dviju scena napola sam se probudio i govorio si: Ne moraš ti ništa... to samo sanjaš... ali nastavio sam sanjati...“

Asocijacije na san: Petar i Antonio slažu se da su naporni i česti snovi o tome

da moramo ponovo nešto položiti, studirati.

Marta: „Meni se to čini kao da imaš potrebu završiti medicinu kako bi nakon izlaska iz grupe sam sebe liječio.“

Igor: „Razmišljao sam si ... imao sam tri partnera koji su bili liječnici, ja sam naime homoseksualac (*tumači Antoniju, novom članu*), baš sam si razmišljao o tome... ne mogu to još dokučiti.“

Petar: „Ali ti si znao govoriti kako bi uz ovu svoju struku htio još nešto završiti.“

T: „Kako vas Petar dobro razumije!“

Igor: „I tko da ga pusti da ode iz grupe!“

Petar: „Ali to s partnerima liječnicima, to je zanimljivo.“

Igor: „Jedan je bio psihijatar... ja sam partnere našao putem interneta, pa ne piše na svakom da je liječnik.“

T: (*smije se*): Kao da i vaš san govori o grupi, seanse ponedjeljak, srijeda... i na kraju kao da se malo bojite, s obzirom na to da ste odustali od izlaska u ovom trenutku, kad budete htjeli izaći, da vas nitko neće uzeti zaozbiljno.“

Komentar na Igorov san: U ovoj seansi nakon cjelovite interpretacije Petrova sna slijedi Igorov san koji u cjelini predstavlja njegov opći strah od mogućnosti separacije od grupe, a posebno od voditelja. Nema osjećaj sigurno-

sti da će ga članovi grupe poduprijeti (svi se oni motaju kao i studenti u njegovu snu, ali ne pomažu mu). Igor je u grupu ušao nakon dvogodišnje individualne psihoterapije kod istog terapeuta i tijekom grupne terapije roditeljima je iznio činjenicu o svojoj homoseksualnoj orijentaciji, što je dovelo do izrazitog osjećaja odbačenosti, posebno od majke. Zbog toga je osjećaj prihvaćenosti u grupi za njega važan, kao i povezanost s voditeljicom. U snu koji priča javlja se scena da bi za uspješno separiranje trebao završiti medicinski fakultet, poput voditeljice, u čemu bi mu mogla pomoći psihijatrica koja mu propisuje farmake. U njegovim asocijacijama na san, potaknutim članovima grupe, dolazi do izražaja povezanost s voditeljicom, poput povezanosti s majkom, uz nesvjesnu potrebu da za partnera izabere osobu koja je liječnik, po mogućnosti psihijatar, koji će se brinuti o njemu. Igor je nakon ljetne stanke, kao i Petar, došao s idejom o izlasku iz grupe, da bi tijekom nekoliko mjeseci razvio izrazite strahove od separacije s potrebom vraćanja psihofarmaka koje je tijekom ljeta isključio. Svoj strah od separacije, a istodobno i napredak u grupi, on izražava povremenom naznačenom ulogom paralelnog voditelja. I Igor i Petar daju znatan doprinos radu grupe jer su sposobni iznijeti svoja stajališta i bolne sadržaje i spremni na empatičnu konfrontaciju članova.

Marijin san

Seansa u ponedjeljak nakon dviju seansi bez snova. Prisutni svi osim Milene. Na početku prethodne seanse terapeut je uručio novom članu njegov nalaz psihologijskog testiranja, što se pokazalo važnim. Marija: „Sanjala sam, kao, situaciju na poslu (priča vrlo emocionalno angažirana... detaljno opisuje kako je sanjala turbulentne odnose na poslu, kako ju je šefica zakinula za mogućnost edukacije) ... i potom sanjam scenu da se vozimo u mojem autu, da ja sjedim iza, pokraj mene je neki nediferencirani muški lik, a šefica vozi. I čudno mi je, nekako se još malo bunim i borim za svoj seminar, edukaciju.... Ne znam koja je muška osoba pokraj mene, uglavnom listam svoje dokumente koje sam listala i na sastanku i uočavam da sam svjedodžbu potpuno iskidala ... i dajem je toj muškoj osobi ... i shvaćam da se zapravo vozim s grupe seanse... Zaustavljamo kod moje kuće i ja primjećujem da auto nije moj, da je sjajan crveni, da sam ga zapravo ukrala, otuđila... i što ću sad, gledaju me drugi.. i onda ugledam da se na cesti netko ‚zabubao‘ u auto i s osmijehom si mislim kao nisam ja najgora... I budim se sa strašnim osjećajem da sam jako loša osoba koja se smije tuđoj nevolji.“

Asocijacije na san: Marijine se asocijacije odnose na težinu njezina osjećaja, na to da je rekla šefici da ključeve da toj

muškoj osobi.... čudi se. Petar navodi da sada mora reći da ga je Marija vozila u autu nakon prošle grupe. Terapeutkinja se osmjehuje. Živost u grupi. Voditeljica ističe snagu Marijinih emocija i pita je osjeća li se tako teško u grupi kao na kraju sna... Marija navodi, i pomalo objašnjava novom članu, da joj je dugo trebalo da prihvati rad u grupi, da je sada bolje. Zatim se čudi kako to da šefica vozi auto, a ne ona, da inače ona uvijek vozi ako vozi šeficu. Grupa grca od smijeha, posebno Igor.

T: „Eto, uručiš psihologijsko testiranje novom članu i evo snova... Potrganu svjedodžbu dali ste Petru koji je s vama u autu... Vi je ne zaslužujete, a on izlazi iz grupe pa valjda pripada njemu. A auto inače vozite vi, a u grupi sam moguće ja šefica, kao vaša šefica u snu koja vozi auto. Poseban san. Naizgled situacija na poslu, ali jačina emocija sugerira dublji sadržaj.“

Komentar na Marijin san: Voditeljica grupe razgaljena je činjenicom koliko jedna gesta uručivanja psihotesta novom članu može pobuditi u članovima osjećaj privilegije, „maženja“ nove bebe, i iznijeti na vidjelo potisnute rivalitetne odnose iz djetinjstva.

Marija ima starijeg, i prema njezinu doživljaju, uspješnijeg brata. Kao članica koja je pretposljednja ušla u grupu vrlo je osjetljiva na ulazak novog člana, što

izražava jakim zanimanjem za njega. U njezinu snu pojavljuje se šefica/voditeljica i Petar. Voditeljica je vozi (ili voza, jer je zbog sukoba s njom potrgala diplomu), a Petar je bez dvojbe uspješan, jer izlazi iz grupe iako je ona sklona tomu da ga često pita hoće li odustati od izlaska. Marija je donedavno tvrdila da će ostati u grupi do kraja valjanosti godišnje uputnice. U posljednje vrijeme odustala je od te tvrdnje što može govoriti o njezinu psihičkom prihvaćanju grupe.

Vinjeta 3 – Antonijev i Božin san

Antonijev inicijalni san

Srijeda. Prisutni Božo, Antonio, Marta i Marija.

Antonio počinje grupu izjavom da ima san (prvi tzv. inicijalni Antonijev san u grupi).

Antonio: „Sjedim naprijed u autobusu i pokraj mene je neki neodređeni muški lik ... Odjednom nastaje gužva u autobusu, dolazi cijela grupa ljudi. Ne znam koliko ih je, puno, nije samo šest-sedam kao nas. Nagurali su se ispred mojeg prvog sjedala, a otraga sve prazno. Tu grupu ljudi predvodi ženska osoba. (Smije se, gleda u terapeutkinju.) To ste vi. ... Ja se bunim što su se svi nagurali na mene, nemam zraka... i onda ih lijepo sve pošaljem u

zadnji dio autobusa... Nakon toga dolazi starija nemoćna osoba (kasnije se sjeti da je plavuša – plavokosa, asociira ga na njegovu individualnu psihoterapeutkinju.) Ja si mislim da bih joj trebao ustati, ali ne ustajem, ona se progura i nalazi mjesto na stolcu iza mene, pa se ja smirujem... Zatim prilazim vozaču, to je zapravo vozačica u uniformi ZET-a i zaštićujem je, gladim je po glavi u smislu da sam je spasio od gužve.... I potom autobus staje i ja izlazim na postaji gdje mi žive roditelji. Izađem i sjetim se da sam zaboravio torbu. Ponovo ulazim u autobus, nalazim torbu u stražnjem dijelu gdje sam potjerao tu gomilu ljudi i pregledavam što je u njoj, vidim odjeću... stvari... tu san završava.“

Asocijacije na san: Antonio sam komentira da je to očito san o ovoj grupi, da je terapeutkinja vođa te grupe koja se gura na njega. Marta navodi da bi vozačica, makar je žensko, mogao biti Božo s kojim se Antonio tako posebno povezao, s kojim priča prije početka grupe, a Božo se tako lijepo osmjehuje. Zatim dodaje da je taj izlazak na postaji gdje žive mama i tata možda sadržaj, problemi s kojima ovdje radimo... i da je svoju torbu, svoje probleme našao otraga u autobusu gdje je smjestio grupu. Božo potvrđuje da je san grupni.

Terapeutkinja ističe tri žene u snu.

Antonio: „Sve su starije... voditeljica grupe i vozačica autobusa imaju smeđu, a ona žena koja ide sjesti plavu kosu.“

T: „Plavokosa žena je plave kose poput vašeg prethodnog individualnog terapeuta ... a grupu ste tako lijepo opisali da vas guši, pa ste je lijepo otraga smjestili, što možda ukazuje na vaš strah od ulaska u grupu... A sadržaj torbe mogu biti problemi, a može biti i putovanje s individualne na grupnu psihoterapiju.“

Antonio završava s konstatacijom da je sve manje napet kako odmiču seanse.

Komentar na Antonijev san: U dijelu seanse prikazuje se opsežan san novog člana koji odražava želju da bude ravnopravan član grupe. Ujedno opisuje kako je doživio separaciju od terapeuta iz individualne terapije (plava gospođa kojoj bi trebao ustupiti mjesto i vozačica ZET-a koju nježno gladi po glavi) kao i probleme prilagodbe i reakcije na ulazak u grupu (povezanost s najregresivnijim članom, Božom, koji u autobusu, kao i u stvarnosti u grupi, sjedi pokraj njega i doživljava grupu kao velike gomile ljudi u kojoj prepoznaje voditeljicu, gomile koja ga guši i koju ima potrebu udaljiti od sebe). Prije kraja sna on jasno pokazuje motivaciju u obliku kofera (problema ili alata za rad u grupi) koji smješta u grupi i isto tako svoje psihoterapijsko znanje, pokazu-

jući da zna s čime se u psihoterapiji radi (rani odnosi), izlaskom na stanici gdje mu žive roditelji.

Božin san

Nakon navedene seanse slijede tri seanse u kojima su se pojavila dva kratka sna. U jednoj od tih seansi Antonio navodi da mu se ponovo nakon mnogo vremena vratio san o bivšoj djevojci iako je mislio da je to riješio, na što Petar reagira: „Možda ti nama želiš dati do znanja da si loše kako bismo se bavili tobom?!“

Zatim slijedi posljednja opisana seansa s Božinim snom, prema mišljenju autora izrazito grupnog karaktera.

Srijeda. Prisutni svi osim Milene i Marte.

U toj seansi Božo uspijeva ispričati san u grupi, što se još uvijek prilično rijetko događa, ocrtavajući prema doživljaju autora svoju novu poziciju u grupi.

Božo: „Sanjao sam ga prošli tjedan, nakon pretprošle seanse. Ja sam u svojoj sobi, spavam na krevetu i počinjem se buditi i vidim da su u moju sobu došli svi članovi grupe, jasno vidim sve članove uključujući voditeljicu, sjede na stolcima... Odlučim se praviti da spavam... žmirim... čujem u snu kako Marta komentira: „Jadan, gledaj ga kako spava!... Potom padam s kreve-

ta... i dalje se pravim da spavam makar sam svjestan toga da vi svi znate da zapravo ne spavam... Milena u snu u tom smislu nešto komentira: „Ma ne spava!“... Vraćam se na krevet.... Odlučim se probuditi. Otvorim oči i vidim da je grupa otišla i da onih istih ovakvih stolaca kao u grupi nema, a bilo ih je sedam, odnosno moje je nedostajalo...“ (zastaje)... Nekako sam ga htio i na prošloj seansi ispričati, ali nisam uspio... Razmišljao sam poslije kako je Milena ostvarila što je htjela, a ja nisam.“ (Milena i Božo su studenti.)

Asocijacije na san: Tijekom pričanja sna cijela grupa se blago osmjehuje, podupiruće i zadovoljno što se Božo otvorio. Božo se onako na svoj vragolast način osmjehuje. Asocijacije nakon sna idu u tom smjeru.

T: „Na prošloj seansi rekli ste dvije bitne stvari, da vam je bila naporna pret hodna seansa o formiranju emocionalnih veza o kojima su pričali članovi i da ste prijatelju rekli da idete na psihoterapiju.“

Igor: „Nije čudo da se identificiraš s Milenom, ona je u istim vodama (studentica) kao i ti.“

Petar: „A nije ni čudo što ti se san vratio u sjećanje nakon prošle seanse. Sanjao si dvije ženske mlađe članice... Nisu ti rekly nešto jako negativno, ali bome ni pozitivno, a tebi je bilo na prošloj sean-

si neugodno zbog priče oko formiranja emocionalnih veza.“

Božo klima glavom.

Marija: „Kako je to lijepo! Ti se tako otvaraš u posljednje vrijeme... donosiš snove, drugačije nekako izgledaš, zračiš!“

T: „Da, Božo nam je iznio lijep san u kojem tako jasno sanja sve članove grupe, sve naše stolce... pao je na pod... nije više neprimjetan u grupi... to je već drugi njegov san ubrzo nakon novogodišnje stanke.“

Božo se nježno i sramežljivo osmjehuje, a članovi grupe podupiru ga blagim osmijehom.

Komentar na Božin san: Očito je da su snovi potaknuli kompeticijske odnose u grupi što je osobito potaknulo Božu da ispriča san i sebe prikaže regresivnim i da ga grupa takvog prihvati. U posljednjoj opisanoj seansi Božo iznosi svoj san koji, prema mišljenju autora, pokazuje njegov napredak u grupi. U svojem snu Božo jasno vidi sve članove grupe, daje grupi do znanja da ih vidi, iako se na grupi često čini da „spava“, jer najčešće ne verbalizira bez poticaja, kao što spava i u snu. Dvije članice u snu, Milena i Marta, dvoje oko toga spavali on. Svojim padom na pod kao da Božo ozvuči svoju prisutnost, odnosno želju da bude zamjećeniji u grupi.

ZAKLJUČAK

U radu su prikazani važni dijelovi nekoliko gotovo uzastopnih seansi, u tri vinjete, u kojima teče komunikacija u grupi dominantno putem snova koji prema mišljenju autora imaju pretežno grupni karakter (5). Riječ je o razvijenoj koherentnoj grupi koja jasno primjenjuje snove i doživljava ih kao zajednički dar pojedinog člana grupi, s razvijenom sposobnošću asocijacija na snove, odnosno razvoja slobodnolebdeće diskusije na sadržaj snova. Prema mišljenju autora u radu je jasno vidljiva razlika u pristupu rada sa snovima u grupnom analitičkom *settingu* (5, 8, 9) u odnosu na psihoanalizu ili psihoanalitičku psihoterapiju (6, 7, 8, 11). U prikazanim seansama nastojalo se pristupiti snovima analogno razmišljanjima Friedmana – slušanjem, asocijacijama sanjača i članova grupe s praćenjem emocija, praćenjem interpersonalnog uz razumijevanje značenja sna u kontekstu grupnog procesa. Nastojalo se dokučiti nesvjesnije slojeve snova u vezi s članovima grupe i grupom kao cjelinom, a manje je bila riječ o ulasku u dublje nesvjesne slojeve značenja sna za sanjača.

Grupa u cjelini i svaki član zasebno pokazali su sposobnost da kroz ispričani

jedinstveni sadržaj svakog pojedinog sna (8) stvaraju, prema Winnicottu (9, 18), kreativni intermedijarni/prijelazni prostor igre sa snovima pretežno grupnog karaktera unutar grupnog matritksa.

Prema mišljenju autora rad potvrđuje Foulkesova (5) stajališta o tome da snovi ispričani u grupi pripadaju cijeloj grupi, da su vrijedan vid komunikacije i da manifestni dio sna odražava transfernu situaciju. Bez obzira na aktualnu situaciju u grupi okarakteriziranu strahom od separacije (član koji izlazi i član koji je odustao od izlaska) i rivalstvo povezano s ulaskom novog člana, poglavito u komunikaciji o snovima u grupnom procesu, došlo je do pomaka u radu grupe. Najregresivniji član grupe nesvjesno je putem fenomena rezonancije osjetio povezanost s novim članom, kad je riječ o dijadnoj problematici, te kroz san nesvjesno izrazio svoju težnju da bude zamjećeniji u grupi. Autori to doživljavaju kao pomak u grupnom procesu (9). Prema mišljenju autora rad pokazuje važnost grupnog rada sa snovima, posebno snovima grupnog karaktera, za razvoj grupnog procesa (1, 4, 5, 8, 9, 11, 12). Spremnost članova da ispričaju svoje snove za voditelja grupe velik je dar u procesu rada.

LITERATURA

1. Derr DB and Zimpfer, DG. Dreams in Group Therapy: A Review of Models. *International Journal of Group Psychotherapy*. 1996;46:501–515.
2. Shuttleworth-Jordan AB, Sayman, GS and Faber. Systematized Method for Dream Analysis in a Group Setting. *International Journal of Group Psychotherapy*. 1988;38:473–489.
3. Stone WN. and Karterud, S. Dreams as Portraits of Self and Group Interaction. *International Journal of Group Psychotherapy*. 2006;56:47–61.
4. Ullman M. Group Dream Work and Healing. *Contemporary Psychoanalysis*. 1984; 20:120–130.
5. Foulkes SH. *Therapeutic Group Analysis*. London: Maresfield Library. 1984.
6. Freud S. *Tumačenje snova*. Zagreb: Stari grad. 2001.
7. Freud S. *Uvod u psihoanalizu*. Beograd: Kosmos.1964
8. Friedman R. The Interpersonal Containment of Dreams in Group Psychotherapy: a Contribution to the Work with Dreams in a Group. *Group Analysis*.2000; 33:221-233.
9. Friedman R. Dream-telling as a Request for Containment – Reconsidering the Group-Analytic Approach to the Work with Dreams. *Group analysis*. 2004; 37:508-524.
10. Klain E i sur. *Grupna analiza- analitička grupna psihoterapija*, 2. izd. Zagreb: Medicinska naklada.2008
11. Begovac B. and Begovac, I. Dreams of Deceased Children and Countertransference in the Group Psychotherapy of Bereaved Mothers: Clinical Illustration. *Death Studies*. 2012;36:723–41
12. Šarić M, Grgić V, Bolanča Erak M, Verzotti Z, Begovac B. Psihoanalitička psihoterapija i grupna analitička psihoterapija u svakodnevnoj kliničkoj praksi. *Soc psihijat* 2016; 44: 234-246.
13. Brown D. and Zinkin L. *The Psyche and the Social World*. London: Jessica Kingsley Publishers. 2008.
14. Yalom ID, Leszcz M. *The Theory and Practice of Group Psychotherapy*. 5th ed. New York: Basic Books.2005.
15. Begovac B, Begovac I. Grupna kohezija u grupnoj psihoterapiji. *Soc psihijat*. 2011;39:19-24.
16. Ezquerro E. Cohesion and Coherency in Group Analysis. *Group Analysis*. 2010; 43(4): 496–504.
17. Pines M. Psychic Development and the Group Analytic Situation. *Group Analysis*. 1985;9:24-37.
18. Pisani RA. Large, Small and Median Groups in Group Analysis. *Group Analysis*. 2013;46(2): 132-143.
19. Winnicott DW. *Playing and reality*. New York, NY: Basic Books. 1971.